

Joanna Glatz*

NSZZ „Solidarność” (1980–1989) w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie

Historia ruchu solidarnościowego w latach 1980–1989 i jego rola w przemianach społeczno-politycznych tego okresu w Polsce jest niezwykle i warta badania. Fala strajków z 1980 r. doprowadziła do podpisania „porozumień sierpniowych”, które umożliwiły powstanie Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”¹, pierwszej po wojnie niezależnej od władz, legalnej ogólnopolskiej organizacji związkowej. Na bazie komitetów strajkowych powstały komisje założycielskie NSZZ „Solidarność”. Od początku swej działalności związek charakteryzował się ogromną różnorodnością struktur terytorialno-branżowych, niezliczoną liczbą wydawnictw, pism. Posiadał struktury krajowe, zagraniczne, regionalne, a także szczebla zakładowego. W szczytowym okresie istnienia „Solidarność” liczyła około dziesięciu milionów członków w całym kraju. Oznacza to, że co trzeci Polak należał do tej organizacji, która stała się szybko czymś więcej, niż związkiem zawodowym walczącym o interesy pracowników. Był to masowy ruch społeczny. Odtworzenie wszystkich powstałych w omawianym okresie struktur NSZZ „Solidarność” i ich aktywności okazuje się zadaniem trudnym lub wręcz niemożliwym. Wiele dokumentów i śladów tamtych wydarzeń nie zachowało się w oryginałach ani w kopiach lub nie mamy o nich wiedzy. Rozproszenie materiałów NSZZ „Solidarność” w kraju i poza jego granicami jest widoczne, a przed badaczami ruchu solidarnościowego pojawia się dziś problem, gdzie szukać materiału źródłowego.

Celem niniejszego artykułu jest próba przybliżenia materiałów NSZZ „Solidarność” Regionu Pomorze Zachodnie oraz kraju z lat 1980–

* Joanna Glatz – archiwistka, kierownik Oddziału V – Ewidencji zasobu w Archiwum Państwowym w Szczecinie.

¹ NSZZ „Solidarność” został zarejestrowany 10 listopada 1980 r. przez Sąd Wojewódzki w Warszawie.

1989² w zasobie³ Archiwum Państwowego w Szczecinie⁴. Materiały archiwalne związków zawodowych, w rozumieniu ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach⁵, są częścią niepaństwowego ewidencjonowanego zasobu archiwalnego. Archiwalia niepaństwowych jednostek organizacyjnych przejmowane są do archiwów państwowych z chwilą ustania ich działalności.

Należy podkreślić, iż działająca wciąż nieustannie NSZZ „Solidarność”, jako organizacja niepaństwowa nie znajduje się dziś, tak jak i w przeszłości, pod bezpośrednim nadzorem archiwów państwowych, prowadząc własne archiwa. Nasuwa się zatem pytanie, jak materiały NSZZ „Solidarność” trafiły do zasobu szczecińskiego archiwum. Analiza księgi nabytków wskazuje, iż materiały NSZZ „Solidarność” były przejmowane do Archiwum Państwowego w Szczecinie w latach 1983–2017 z różnych źródeł i w różnych okolicznościach.

Od rejestracji do zawieszenia działalności związku – akta komisji zakładowych NSZZ „Solidarność” z lat 1980–1981

Ważnym okresem dla przejmowania zasobu niepaństwowego do szczecińskiego archiwum był stan wojenny, kiedy to zawieszono działalność wielu organizacji społecznych i związków zawodowych. W 1981 r. przejęto dokumentację związków zawodowych działających w ramach Centralnej Rady Związków Zawodowych. Od 1983 r. przejmowano do-

² Omawiany zakres chronologiczny obejmuje czas od powstania i zalegalizowania związku w 1980 r. aż do jego delegalizacji w okresie stanu wojennego, działalności podziemnej, ponownego zarejestrowania w 1989 r., działalności komitetów obywatelskich i pierwszych częściowo wolnych wyborów w Polsce w czerwcu 1989 r. O działalności NSZZ „Solidarność” Regionu Pomorze Zachodnie w latach 1980–1989 zob. A. Kubaj, *Nie wyrosli z marzeń. Podziemna szczecińska „Solidarność”*, Łomianki 2011; tenże, *NSZZ „Solidarność” Pomorza Zachodniego w latach 1980–1981*, w: *Regionalny wymiar „Solidarności” 1980–1981. NSZZ Solidarność” Pomorza Zachodniego na tle kraju*, pod red. A. Kubaja i M. Siedziako, Szczecin 2016, s. 12–34.

³ Zasób Archiwum Państwowego w Szczecinie (dalej APSz) liczył na koniec 2016 r. zgodnie z ewidencją ponad 12 km akt (12021 m.b.) i ponad milion jednostek archiwalnych (1 722 936 j.a.); Sprawozdanie roczne APSz za 2016 r.

⁴ Przedstawiona problematyka była tematem referatu wygłoszonego przez autorkę na konferencji naukowej pn. „Rozproszone archiwa NSZZ «Solidarność»”, która odbyła się w Sali BHP Stoczni Gdańskiej w dniu 21 listopada 2013 r. z inicjatywy Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”.

⁵ Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. z 2016 r., poz. 1506, z późn. zm.).

kumentację związków branżowych i komisji zakładowych NSZZ „Solidarność” przy kilkunastu istotnych dla miasta zakładach pracy.

Na podstawie zapisów w księdze nabytków można stwierdzić, iż pierwsze przejścia akt NSZZ „Solidarność” do zasobu Archiwum Państwowego w Szczecinie miały miejsce w 1983 r. Odnotowano tam pod datą dzienną 27 stycznia przejście dokumentacji NSZZ „Solidarność” Pracowników Oświaty i Wychowania w Szczecinie z lat 1980–1981. W okresie od listopada 1983 do stycznia 1984 r. przejęto dokumentację NSZZ „Solidarność” przy Szczecińskim Przedsiębiorstwie Przemysłu Drzewnego. W 1987 r. do zasobu wpisano akta NSZZ „Solidarność” przy Dyrekcji Okręgowej Państwowej Komunikacji Samochodowej w Szczecinie. W 1988 r. odnotowano natomiast akcesję akt NSZZ „Solidarność” Zarządu Portu Szczecin-Świnoujście, NSZZ „Solidarność” przy Zakładach Przemysłu Odzieżowego „Dana”. Z materiałów tych utworzono wówczas pięć odrębnych zespołów.

Przejmowanie wówczas akt NSZZ „Solidarność” do archiwum państwowego można uzasadnić art. 44 ustawy archiwalnej z 1983 r. (w części o zasobie niepaństwowym), iż z chwilą ustania działalności jednostek organizacyjnych, o których mowa w art. 42, ich materiały archiwalne stają się własnością państwa i wchodzi do państwowego zasobu archiwalnego. Z dniem 13 grudnia 1981 r. i zgodnie z Zarządzeniem nr 51 Prezesa Rady Ministrów⁶ działalność NSZZ „Solidarność” została zawieszona. Natomiast 8 października 1982 r. Sejm PRL przyjął nową ustawę o związkach zawodowych i organizacji rolników, która w praktyce oznaczała formalną delegalizację NSZZ „Solidarność”⁷. W okresie stanu wojennego zawieszona została działalność wszystkich związków zawodowych i central związkowych⁸, a rejestracje związków zawodowych dokonane przed 13 grudnia 1981 r. utraciły moc prawną⁹. W ich miejsce po 31 grudnia 1982 r. miały powstać nowe związki zawodowe. Zarządzenia władz państwo-

⁶ Zarządzenie nr 51 Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 1981 r. w sprawie zawieszenia działalności związków zawodowych i niektórych organizacji społecznych na czas obowiązywania stanu wojennego.

⁷ Ustawa z 8 października 1982 r. o związkach zawodowych (Dz.U. 1982 nr 32 poz. 216).

⁸ Zgodnie z § 1 pkt 1 Zarządzenia nr 51 Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 1981 r. w sprawie zawieszenia działalności związków zawodowych i niektórych organizacji społecznych na czas obowiązywania stanu wojennego.

⁹ Zgodnie z Art. 52. Ustawy z 8 października 1982 r. o związkach zawodowych, iż rejestracje związków zawodowych dokonane przed dniem wejścia w życie ustawy tracą moc prawną.

wych miały regulować też kwestie zabezpieczenia, przejęcia, przekazania majątków związków zawodowych na czas obowiązywania stanu wojennego¹⁰ oraz ustanowiono tymczasowy zarząd majątku byłych związków zawodowych¹¹.

Wnioskując na podstawie stanu zewidencjonowania i zachowania akt, zapisów w księgach nabytków można ustalić, iż dokumentacja ta była przywożona w stanie nieuporządkowanym w workach. Łącznie z aktami NSZZ „Solidarność” przejęto wówczas dokumentację związków branżowych, powstałych w 1980 r. w wyniku przekształcenia się Centralnej Rady Związków Zawodowych¹² i likwidacji Zrzeszenia oraz dokumentację od lat 60. XX w., w tym akta Rad Robotniczych, Rad Zakładowych, Konferencji Samorządu Robotniczego. Materiały te były przejmowane staraniem dyrekcji archiwum, celem uchronienia zbiorów. Ponadto, jak wynika z pisma z dnia 27 kwietnia 1983 r. szczecińskiego archiwum do Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w Warszawie, na początku kwietnia dokonano przeglądu materiałów zgromadzonych i zabezpieczonych przez Zarząd Komisaryczny Majątku NSZZ „Solidarność” przy Urzędzie Pełnomocnika Wojewody ds. Współpracy ze Związkami Zawodowymi. *Stwierdzono, iż podstawowa dokumentacja [...] została przekazana do Instytutu Związków Zawodowych w Warszawie (ok. 50 worków – wg informacji uzyskanych od Pełnomocn. Wojewody ds. b. „Solidarności”)*¹³. Archiwum nie zostało uprzedzone o tej akcji, mimo iż wcześniej zgłaszało chęć przejęcia materiałów. Czytamy dalej: *Zabiegamy aktualnie o przejęcie akt z poszczególnych zakładów pracy. Przejęliśmy już dokumentację NSZZ „Solidarność” Nauczycieli Pomorza Zachodniego*¹⁴.

Obecnie w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie znajduje się wyodrębniona dokumentacja wytworzona przez komisje zakładowe działające przy dwunastu zakładach pracy na terenie Szczecina i ówczes-

¹⁰ Zgodnie z § 3 i § 4 Zarządzenia nr 51 Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 1981 r. w sprawie zawieszenia działalności związków zawodowych i niektórych organizacji społecznych na czas obowiązywania stanu wojennego.

¹¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 października 1982 r. w sprawie tymczasowego zarządu majątkiem byłych związków zawodowych.

¹² W Archiwum Państwowym w Szczecinie znajdują się akta Wojewódzkiej Rady Związków Zawodowych w Szczecinie (1945–1980). APSz, Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Szczecinie.

¹³ Cyt. za: APSz, Archiwum zakładowe, sygn. 217.

¹⁴ Cyt. za: Tamże.

snego województwa¹⁵ (ok. 8 m.b. akt). Są to akta NSZZ „Solidarność” pracowników oświaty i wychowania, gospodarki morskiej, przedsiębiorstw komunalnych, zakładów przemysłu odzieżowego, papierniczego, zarządu lasów państwowych, urzędów i inne. Utworzono z nich dwanaście zespołów archiwalnych¹⁶. Daty przejścia ich do archiwum są znane (jak powyżej) dla pięciu z nich, natomiast dla pozostałych siedmiu brak numerów księgi nabytków¹⁷.

Są to dobrze zachowane akta głównie z lat 1980–1981¹⁸ związane z powstaniem, tworzeniem się struktur i działalnością regionalnej NSZZ „Solidarność” na szczeblu zakładowym. Znajdują się tu protokoły komisji zakładowych, sprawozdania z działalności, deklaracje przystąpienia pracowników do NSZZ „Solidarność” z lat 1980–1981, a także wystąpienia z CRZZ, karty ewidencyjne struktur, wykazy członków, postulaty załóg. Są to maszynopisy, bądź sporządzone odręcznie dokumenty, notatki opatrzone pieczętkami, podpisami. Protokoły posiedzeń, w tym z wyborów do władz świadczące o organizowaniu się struktur, wydają się kompletne dla kilku zakładów. Duża część wszystkich akt to wykazy i deklaracje członków NSZZ „Solidarność” w zakładach. Wśród zachowanej doku-

¹⁵ APSz, (zgodnie z numeracją zespołów): Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” Pracowników Oświaty i Wychowania w Szczecinie; Związki Branżowe i Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” przy Szczecińskim Przedsiębiorstwie Przemysłu Drzewnego; Związki Branżowe i Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” przy Dyrekcji Okręgowej Państwowej Komunikacji Samochodowej w Szczecinie; NSZZ „Solidarność” Zarządu Portu Szczecin-Świnoujście; NSZZ „Solidarność” przy Zakładach Przemysłu Odzieżowego „Dana” w Szczecinie; Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” przy Okręgowym Zarządzie Lasów Państwowych w Szczecinie; Związki Branżowe i Niezależny Związek Zawodowy „Solidarność” przy Przedsiębiorstwie Połowów Dalekomorskich i Usług Rybackich „Gryf” w Szczecinie; Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” przy Urzędzie Morskim w Szczecinie; Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” przy Urzędzie Wojewódzkim w Szczecinie; Związki Branżowe i Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” przy Szczecińskich Zakładach Papierniczych „Skolwin”; Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” przy Zakładzie Obliczeniowym Zjednoczenia Budownictwa Rolniczego; Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” przy Państwowej Inspekcji Radiowej w Szczecinie.

¹⁶ Obecnie są to zespoły nieopracowane, posiadające ewidencję w postaci inwentarza roboczego. Wielkość i zakres chronologiczny zespołów może się zmienić po opracowaniu akt i wydzieleniu z nich akt nie dotyczących ściśle NSZZ „Solidarność”.

¹⁷ Zespoły zostały wpisane do zasobu w wyniku skontrum w 1997 r.

¹⁸ Z wyjątkiem akt NSZZ „Solidarność” przy Urzędzie Wojewódzkim w Szczecinie (akta z lat 1980–1983) oraz NSZZ „Solidarność” przy Państwowej Inspekcji Radiowej w Szczecinie (akta z lat 1980–1985).

mentacji możemy wyróżnić takie, współdziałające ze sobą, struktury jak komitety założycielskie i organizacyjne, komisje zakładowe, komisje oddziałowe, koła zakładowe, komisje koordynacyjne, regionalne sekcje.

Uwagę zwracają materiały dotyczące NSZZ „Solidarność” przy Zarządzie Lasów Państwowych w Szczecinie¹⁹ (znajdują się tu dane z nadleśnictw z całego rejonu²⁰), NSZZ „Solidarność” Pracowników Oświaty i Wychowania w Szczecinie²¹ (dane ze szkół i żłobków z rejonu), NSZZ „Solidarność” przy Dyrekcji Okręgowej Państwowej Komunikacji Samochodowej w Szczecinie, czy NSZZ „Solidarność” przy Urzędzie Wojewódzkim w Szczecinie²², a także dotyczące NSZZ „Solidarność” Wiejska.

Wszystkie zachowane akta oddają dobrze masowość zjawiska, jakim było przystępowanie pracowników w zakładach do NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1981.

¹⁹ Pierwszy protokół z zebrania nowo powołanych niezależnych, samorządnych związków zawodowych przy Okręgowym Zarządzie Lasów Państwowych pochodzi z 15 września 1980 r. Znajduje się tu również protokół z zebrania wyborczego w dniu 8 grudnia 1980 r. (zebranie otworzył Komitet Organizacyjny, dokonano wyborów do Komisji Zakładowej). Ostatni protokół Komisji Zakładowej pochodzi z 1 października 1981 r.

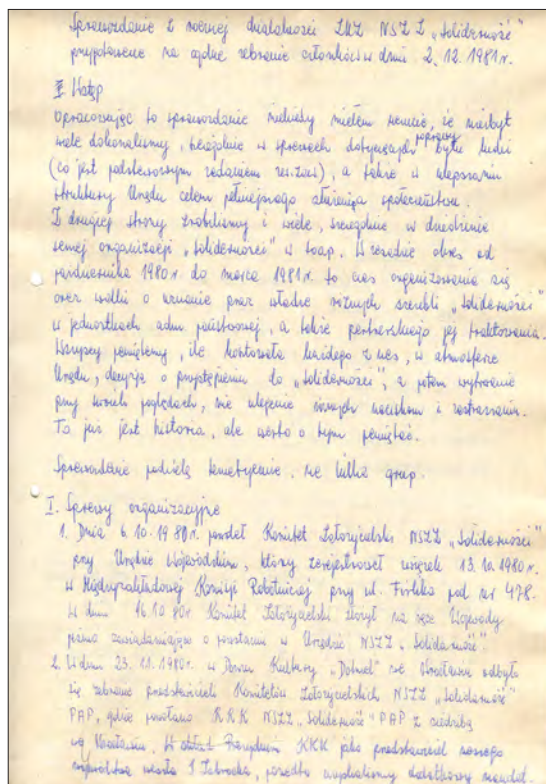
²⁰ Znajduje się tu dokumentacja dotycząca komisji zakładowych NSZZ „Solidarność” przy nadleśnictwach: Barlinek, Bierzwnik, Bogdaniec, Bolewice, Chojna, Dębno, Dobrzany, Drawno, Głusko, Goleniów, Gryfice, Gryfino, Karwin, Kliniska, Kłodawa, Łobez, Mieszkowice, Międzychód, Międzyzdroje, Nowogard, Ośno Lubuskie, Resko, Rokita, Rzepin, Skwierzyna, Smolarz, Trzmiel, Trzebież oraz ZS Gorzów, ZS Stargard, ORB Stargard, OTL Gorzów, OTL Szczecin. Znajdziemy tu głównie wykazy pracowników deklarujących chęć przystąpienia do NSZZ „Solidarność” (dla zdecydowanej większości jednostek) i współdziałanie w tym względzie z Komitetem Organizacyjnym, Komisją Zakładową i Okręgową Komisją Koordynacyjną przy Okręgowym Zarządzie Lasów Państwowych.

²¹ Zgodnie z pismem Prezydium Komisji Regionalnej NSZZ „Solidarność” Pracowników Oświaty i Wychowania w Szczecinie do Kuratora Oświaty i Wychowania w Szczecinie z 24 maja 1981 r., związek liczył 11 400 członków na terenie województwa szczecińskiego.

²² Zob. szerzej: APSz, Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” przy Urzędzie Wojewódzkim w Szczecinie, sygn. 3, s. 4. Tamże: *W zasadzie okres od października 1980 r. do marca 1981 r. to czas organizowania się oraz walki o uznanie przez władze różnych szczebli „Solidarności” w jednostkach administracji państwowej, a także partnerskiego jego traktowania. Wszyscy pamiętamy, ile kosztowała każdego z nas, w atmosferze Urzędu, decyzja o przystąpieniu do „Solidarności”, a potem wytrwanie przy swoich poglądach, nie uleganie naciskom i zastraszeniu. To już jest historia, ale warto o tym pamiętać. Dnia 06.10.1980 r. powstał Komitet Założycielski NSZZ „Solidarność” przy Urzędzie Wojewódzkim, który zarejestrował związek 13.10.1980 r. w Międzyzakładowej Komisji Robotniczej przy ul. Firlika pod nr 478. W dniu 16.10.1980 r. Komitet Założycielski złożył w ręce Wojewody pismo zawiadamiające o powstaniu w Urzędzie NSZZ „Solidarność”.*

Il. 1. Koperta, 7 października 1981 r. APSz, NSZZ „Solidarność” przy Okręgowym Zarządzie Lasów Państwowych w Szczecinie, sygn.4, s. 138.

Il. 2. Sprawozdanie z rocznej działalności ZKZ NSZZ „Solidarność”, listopad 1981 r. Załącznik do protokołu z 2 grudnia 1981 r. APSz, NSZZ „Solidarność” przy Urzędzie Wojewódzkim w Szczecinie, sygn. 3, s. 4.

✓

Komisja Zakładowa
Regionalnej Sekcji Transportu
Samochodowego ZR Szczecin

ANKIETA
Ewidencyjno - Informacyjna

- Koło Zakładowe NSZZ „Solidarność” przy Komunikacji Państwowej /zakład, przedsiębiorstwo/
- Nr ewidencyjny w Zarządzie Regionalnym NSZZ „Solidarność” w Szczecinie . 606
- Dokładny adres i telefon Komisji Zakładowej / i Międzyzakładowej /
ul. Komunyjskiej 7a-III Szosowa
- Liczba pracowników w zakładzie . . 113
w tym:
Członków NSZZ „Solidarność” . . 113 . . a w tym emeryt i renc. 4
Członków Związku zatrudnionych w transporcie 113
- Liczba członków Komisji Zakładowej . . . 7
w tym:
zajmujących funkcje statowe . . . 7
zatrudnionych w transporcie . . . 7

Ankieta posłuży do prac organizacyjnych Sekcji w tym przygotowania zebrań wyborczego. Po wypełnieniu prosimy o zwrot Komisji Zakładowej.

Sekretarz
KZ NSZZ „Solidarność”
Jan Kostecki

Il. 3. Ankieta ewidencyjno-informacyjna. APSz, Związki branżowe i NSZZ „Solidarność” przy Dyrekcji Okręgowej Państwowej Komunikacji Samochodowej w Szczecinie, sygn. 5, s. 64.

SOLIDARNOŚĆ
KARTA EWIDENCYJNA CZŁONKA
Związku Zawodowego Prac. Przem. Wł. Odzieżowego i Skórzanego

Nazwisko i imię CHUDZIAKOWA WIKTORIA Data wstąpienia do zw.

Nr legitymacji zw. Data przybycia do zakł.

Adres zamiesz. ul. Dmickowskiego 9 m 12 Data zwolnienia

Data urodzenia

Wykorzystane wczasy i sanatoria	rok	rok	rok	rok	rok
	od	od	od	od	od
	do	do	do	do	do
Wypłacony zasiłek statutowy	data	data	data	data	data
	zł	zł	zł	zł	zł

WZP Szczecin, zam. nr 537-73 2000

271

Il. 4. Deklaracja członkowska NSZZ „Solidarność”. APSz, Zakłady Przemysłu Odzieżowego „Dana” w Szczecinie, sygn. 42, s. 271.

PROTOKÓŁ Nr 1

Komisji Skrutacyjno - Wyborczej
wybranej na III Zjeździe Wojewódzkim NSZZ RI „Solidarność” w
Szczecinie w dniu 8.08.81 r.

Komisja w składzie:

1. Brenner Rudolf
2. Piesko Marian
3. Sikoncki Adam
4. Sypiański Adolf
5. Smolinski Jan

po zapoznaniu się z ordynacją wyborczą stwierdza co następuje:

- Kandydatami na Przewodniczącego zostali, którzy w tajnym głosowaniu otrzymali następującą ilość głosów:

1. Piotr Baumgart	143 głosów
2. Paweł Kościuszko	28 -
3. Eugeniusz Manduk	14 -

- głosów nieważnych 1 -

- nie było udziału w głosowaniu 9 osób

- zgodnie z art. 15 ordynacji wyborczej zostaje przewodniczącym Zarządu Wojewódzkiego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność”

Kolega Piotr Baumgart
który otrzymał 73% głosów

Podpisy Komisji

1. Brunt	3. [Signature]
2. [Signature]	4. [Signature]
	5. Smolinski

Il. 5. Protokół nr 1 Komisji Skrutacyjno-Wyborczej wybranej na III Zjeździe Wojewódzkim NSZZ RI „Solidarność” w Szczecinie w dniu 08.08.1981 r. APSz, NSZZ „Solidarność” przy Urzędzie Wojewódzkim w Szczecinie, sygn. 8, s. 247.

NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1989 w aktach państwowych zakładów pracy

Akta dotyczące strajków, postulatów załóg, komisji zakładowych, tymczasowych komisji zakładowych czy działalności NSZZ „Solidarność” na przestrzeni lat 1980–1989 znajdujące się w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie, mogą być częścią zespołów archiwalnych konkretnych przedsiębiorstw, urzędów i instytucji podlegających przekazaniu do archiwów państwowych i będących pod ich nadzorem archiwalnym. Są to materiały często szczątkowe, gromadzone przypadkowo. Mogą znajdować się tu pojedyncze materiały lub ich kopie wytworzone przez struktury związkowe (komitety strajkowe, komisje zakładowe, tymczasowe komisje zakładowe). Większość dokumentów wytworzona jest jednak przez same zakłady, których dokumentacja podlegała przekazaniu do archiwów państwowych. Dotyczą głównie zatrudnionych pracowników będących członkami NSZZ „Solidarność” i uczestników strajków. Mogą okazać się niespodziewanie cennym uzupełnieniem w badaniach, przybliżając równocześnie działania ówczesnych dyrekcji zakładów i władz wobec tamtych wydarzeń. Spotkać możemy tu m.in. dane ilościowe i zestawienia dotyczące pracowników deklarujących członkostwo w związkach zawodowych po 1980 r., w tym do NSZZ „Solidarność”²³, zarządzenia dyrekcji i komunikaty do załogi wydawane podczas strajków, kwestie rozliczania czasu pracy strajkujących i ich nazwiska. Warto w tym miejscu sięgnąć do dokumentacji zgromadzonej przez takie kluczowe zakłady pracy jak Stocznia Szczecińska im. A. Warskiego²⁴, której Komitet Strajkowy rozpoczął 18 sierpnia 1980 r. strajk w Szczecinie i która była miejscem podpisania porozumienia sierpniowego między Międzyzakładowym Komitetem Strajkowym i Komisją Rządową²⁵, czy akt Zarzą-

²³ Por.: APSz, Zjednoczenie Gospodarki Rybnej..., sygn. 730. Znajdują się tu zestawienia liczbowe przynależności pracowników branży rybnej do związków zawodowych (stan na dzień 10 maja i 30 listopada 1981 r.) z podziałem na przedsiębiorstwa, pracowników lądowych i morskich w tym na członków NSZZ „Solidarność” i członków Związku Zawodowego Marynarzy i Portowców. Widnieje na nich pieczęć Wydziału Zatrudnienia i Płac Zjednoczenia Gospodarki Rybnej w Szczecinie.

²⁴ Tamże, Stocznia Szczecińska S.A.

²⁵ Jak pokazuje historia losy najważniejszych dokumentów komitetów strajkowych były różne. Próżno ich tu szukać. W chwili ich wytworzenia były własnością komitetów strajkowych nie zakładów pracy.

du Portu Szczecin-Świnoujście²⁶ i Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Komunikacji Miejskiej w Szczecinie²⁷, pamiętając znaczenie szczecińskiego strajku portowców i pracowników komunikacji w 1988 r.²⁸ W aktach Zarządu Portu Szczecin-Świnoujście²⁹ znajdziemy m.in. wykaz osób delegowanych do Komitetu Strajkowego Zarządu Portu oraz wykaz postulatów i wniosków załogi z 1980 r., wykazy osób zwolnionych z pracy po wprowadzeniu stanu wojennego z 1981 r.³⁰, informacje dotyczące sytuacji politycznej i organizowanych strajkach po wprowadzeniu stanu wojennego z lat 1981–1983³¹, komunikaty dyrekcji od 4 do 17 sierpnia 1988 r. w okresie strajku³², czy wnioski i postulaty pracowników zgłaszane w okresie strajku w dniach 4 do 7 sierpnia i ich realizację³³. Znajdziemy tu m.in. informację dyrekcji z 31 sierpnia 1988 r., iż w szczytowym okresie strajku uczestniczyło w nim 1500–1700 pracowników Zarządu Portu Szczecin-Świnoujście³⁴. W aktach Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Komunikacji Miejskiej w Szczecinie znajdziemy natomiast wycinki z gazet, które tworzą kalendarium strajków pracowników komunikacji miejskiej Szczecina w 1988 r.³⁵

²⁶ Tamże, Zarząd Portu Szczecin-Świnoujście S.A. (dalej ZP Szczecin Świnoujście S.A.).

²⁷ Tamże, Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Komunikacji Miejskiej w Szczecinie (dalej WPKM w Szczecinie).

²⁸ Por.: *Zarejestrujcie nam „Solidarność”! Strajk sierpniowy 1988 r. w Szczecinie*, materiały konferencyjne pod red. A. Kubaja i M. Maciejowskiego, Szczecin 2009.

²⁹ Tamże, ZP Szczecin-Świnoujście S.A.

³⁰ Tamże, sygn. 1834, ss. 80.

³¹ Tamże, sygn. 1837, ss. 52.

³² Tamże, sygn. 1838; ss. 31.

³³ Tamże, sygn. 1839, ss. 34.

³⁴ Tamże, sygn. 1838, s. 2–28. Znajduje się tu dalekopis Naczelnego Dyrektora Zarządu Portu Szczecin-Świnoujście z 31 sierpnia 1988 r. do Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Szczecinie (w odpowiedzi na telex nr 900 z 29 sierpnia) z następującymi informacjami: średnia wielkość zatrudnienia w Zarządzie Portów Szczecin-Świnoujście wynosi 6328 osób; w szczytowym okresie strajku nie wykonało z tego powodu pracy 3400 osób, dalszy 1 tysiąc pracowników pracował w ograniczonym zakresie; w tym czasie bezpośrednio uczestniczyło w strajku około 1500–1700 osób; w Zakładzie Przeładunków Drobnicowych strajk trwa 14 dni; w Zakładzie Przeładunków Masowych, Portowych Centralnych Warsztatów Mechanicznych, Zakładzie Usług Żeglugowych strajk trwa 13 dni; straty – 1,5 mld. zł; straty w przeładunku w 0,5 mln ton.

³⁵ APSz, WPKM w Szczecinie, ss. 28. Pierwszy wycinek prasowy pt. „Wczoraj rano autobusy z zajezdni w Dąbiu i Policach nie wyjechały na tory” z 6 maja 1988 r.; ostatni wycinek prasowy z 8 grudnia 1988 r.

Materiałów należy poszukiwać także w innych zespołach przedsiębiorstw i instytucji³⁶.

NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1989 w archiwum KW PZPR w Szczecinie

Akta Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Szczecinie³⁷ przejęte do archiwum w 1990 r. w wyniku likwidacji PZPR³⁸, stanowią bogate źródło do badań nad historią opozycji w regionie i Polsce. Pokazują jak skrupulatnie gromadzone były informacje dotyczące opozycji z perspektywy ówczesnych władz politycznych i jaki był ich stosunek do niej. W Wydziale Propagandy znajdują się różnorodne i dobrze zachowane materiały dotyczące opozycji z lat 1970–1989³⁹. Wyróżnić tu można materiały do-

³⁶ APSz, m.in. Zjednoczenie Gospodarki Rybnej w Szczecinie, Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Szczecinie; Zjednoczenie Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Szczecinie; Zamek Książąt Pomorskich w Szczecinie; Przedsiębiorstwo Przemysłowo-Usługowe Rybołówstwa Morskiego „Transocean” S.A. w Szczecinie; Szczecińskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego ESPEBEPE-Holding S.A. w Szczecinie; Przedsiębiorstwo Instalacji Przemysłowych INSTAL w Szczecinie; Zakłady Przemysłu Odzieżowego „Odra” w Szczecinie.

³⁷ Zob. szerzej: APSz, Wstęp do inwentarza zespołu Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Szczecinie (dalej KW PZPR w Szczecinie); Po likwidacji PZPR w styczniu 1990 r. materiały archiwalne pozostające do tej pory w archiwum KW PZPR w Szczecinie znalazły się przejściowo pod nadzorem Rady Wojewódzkiej Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej. 14 marca 1990 r. zawarte zostało porozumienie pomiędzy pełnomocnikiem Rady Naczelnej Socjaldemokracji RP a dyrektorem Archiwum Państwowego w Szczecinie, na mocy którego Archiwum Państwowe miało przejąć całość zasobu dawnego Archiwum KW PZPR w Szczecinie. 19 marca 1990 r. Rada Ministrów podjęła decyzję, w wyniku której materiały archiwalne b. PZPR stały się na mocy art. 44 ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach własnością państwa i jako takie podlegały przejściu przez archiwa państwowe. Cały zasób archiwalny KW został formalnie przejęty 20 marca 1990 r., jednak nadal pozostawał fizycznie w pomieszczeniach b. Komitetu Wojewódzkiego PZPR, które czasowo oddano do dyspozycji Archiwum Państwowego w Szczecinie. Do gmachu przy ul. św. Wojciecha 13 przewiezione zostały w roku 1992.

³⁸ W wyniku przemian politycznych i likwidacji PZPR, archiwum w 1990 r. przejęło akta Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (ok. 560 m.b. i 370 zespołów w Szczecinie i Gorzowie Wlkp.) wraz z aktami osobowo-płacowymi pracowników zatrudnionych w KW PZPR, a także wraz z aktami wojewódzkich organizacji młodzieżowych oraz aktami wszystkich szczebli Polskiej Partii Robotniczej i Polskiej Partii Socjalistycznej z lat 1945–1948.

³⁹ APSz, KW PZPR w Szczecinie, sygn. 3501–3539.

tyczące realizacji „porozumień sierpniowych”⁴⁰, dokumenty związane z działalnością NSZZ „Solidarność” jak porozumienia, protokoły, komunikaty, oświadczenia, uchwały, informacje, założenia programowe, postulaty, publikacje, opracowania⁴¹ i inne. W zespole wyodrębniono także liczne opozycyjne biuletyny, publikacje, wydawnictwa broszurowe z lat 1976–1990 z regionu Pomorza Zachodniego⁴² oraz z kraju⁴³ zgromadzone przez komitet. Stanowią one szeroki i cenny zbiór wydawnictw, pism i informacji z lat 1980–1990 różnych struktur solidarnościowych działających w regionie i kraju.

⁴⁰ Tamże, sygn. 3527. Znajdują się tu protokoły i materiały Komisji Mieszanej do spraw nadzoru nad realizacją Protokołu ustaleń w sprawie wniosków i postulatów Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego z Komisją Rządową w Szczecinie, 1980 r. Pierwszy protokół pochodzi z 10 września 1980 r., ostatni z 24 listopada 1980 r.; Wśród zgromadzonej dokumentacji KW PZPR znajduje się drukowana kopia protokołu szczecińskich porozumień sierpniowych w 1980 r. (broszura, druk, widoczne podpisy), czy wydany drukiem tenże protokół (w nakładzie 3500 egzemplarzy); tamże, Protokół ustaleń w sprawie wniosków i postulatów Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego z Komisją Rządową w Szczecinie, 30 sierpnia 1980 r. (broszura), sygn. 3526.

⁴¹ Tamże, sygn. 6226, Teki Historyczne, Ośrodek Badań Społecznych NSZZ „Solidarność” Region Pomorze Zachodnie, Szczecin, 1981; zawierają kalendarium i relacje sierpnia 1980 r.; Por. APSz, tamże, sygn. 5890, J. Jarocki, Kalendarium Kryzysu sierpniowego 1980 r. w Szczecinie za okres od 15 sierpnia do 3 listopada 1980, Wydział Informacji KC PZPR, Warszawa, grudzień 1982.

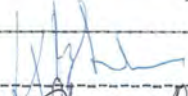
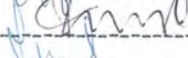
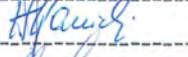
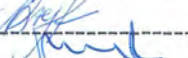
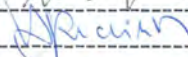
⁴² Tamże, sygn. 6187–6279.

⁴³ Tamże, sygn. 6088–6186.

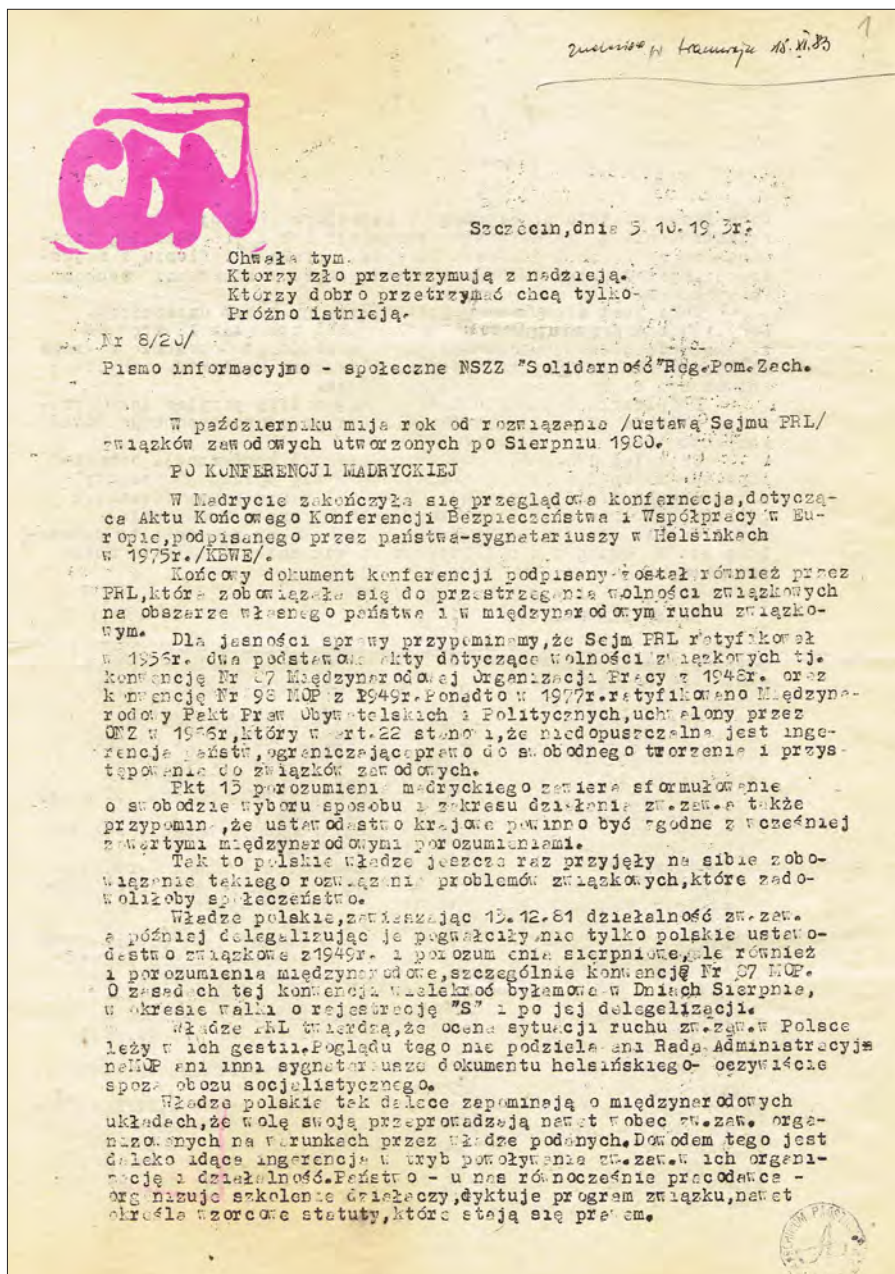
Załącznik nr 1 ²³⁶⁴
do protokołu z posiedzenia
Komisji Mieszanej odbytego
w dniu 10.09.1980 r.

K O M I S J A M I E S Z A N A
POWOLANA ZARZĄDZENIEM 36/80 PREZESA RADY MINISTRÓW
=====

L i s t a o b e c n o ś c i n a p o s i e d z e n i u
w dniu 10 września 1980 roku

Lp.	Imię i Nazwisko	Podpis
1.	K. Barcikowski	
2.	J. Brych	
3.	J. Mroczek	
4.	J. Białkowski	
5.	M. Juszczyk	
6.	H. Kanicki	
7.	A. Krystosiak	
8.	J. Korzonek	
9.	St. Malec	
10.	St. Ozimek	
11.	M. Sołczyński	
12.	Zb. Wojtkowski	
13.	A. Zieliński	
14.	A. Żabiński	
15.	T. Żyłkowski	

Il. 6. Załącznik nr 1 do protokołu z posiedzenia Komisji Mieszanej odbytego w dniu 10.09.1980 r. – lista obecności. APSz, KW PZPR w Szczecinie, sygn. 3527, s. 23.

II. 7. Pismo informacyjno-społeczne NSZZ „Solidarność” Regionu Pomorza Zachodniego „CDN”, Nr 8/20, 1983; dopisek – znaleziono w tramwaju 18.12.1983 r. APSz, KW PZPR w Szczecinie, sygn. 6232, s. 1.

90

O CZYM WAS „KURIER” NIE POINFORMUJE;

* *

W DNIU 30.X br. 780 DELEGATOW Z 609 ZAKŁADÓW ZIEMI SZCZECIŃSKIEJ DECYDO-
WAŁO O NAJWAŻNIEJSZYCH SPRAWACH KLASY ROBOTNICZEJ. OBRADY PRZEBIEGAŁY
W ATMOSFERZE PEŁNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI, POWAGI I ZAANGAŻOWANIA.

* *

UCZESTNICZĄCY W TYM SPOTKANIU PRZEDSTAWICIEL SZCZECIŃSKICH KOLEJARZY PRZE-
KAZAŁ ZEBRANYM INFORMACJE Z PRZEBIEGU STRAJKU GŁODOWEGO W LOKOMOTYWOŃNI
WROCŁAW; MINISTER ZAJFRYD WBRĘW OSWIADCZENIOM TELEWIZYJNYM UCHYLAŁ SIĘ
OD ROZMÓW Z KOLEJARZAMI I PRZEDŁUŻAŁ TRAGICZNĄ SYTUACJĘ STRAJKUJĄCYCH KO-
LEJARZY. MINISTRE OKŁAMAŁ PRZED KAMERAMI TELEWIZYJNYMI SPOŁECZEŃSTWO ŚWIA-
DOMIE ZAWYŻAJĄC RZEKOME ŻĄDANIA PIĄCOWE KOLEJARZY O CAŁE 1000 zł.
KOLEJARZE POWIEDZIELI, ŻE CZŁOWIEK TEN NIE MOŻE BYĆ MINISTREM .

* *

ROBOTNIK STOCZNIOWY POWIEDZIAŁ, ŻE W TROSCIE O PRZYSZŁOŚĆ NASZYCH DZIECI
MUSIMY WSZYSCY W "SOLIDARNOŚCI" BYĆ ZDECYDOWANI NAWET NA PONIESIENIE OFIAR
JEŚLI BĘDZIE TO KONIECZNE. DZIŚ NASZE WSPÓLNE DZIAŁANIA MOGĄ ZAWRÓCIĆ KRAJ
Z DROGI UPADKU - JUTRO MOŻE BYĆ JUŻ ZA PÓŹNO .

* *

NSZZ "SOLIDARNOŚĆ" STOI NA GRUNCIE POSZANOWANIA KONSTITUCJI PRL, ZASAD
USTROJOWYCH ORAZ KIEROWNICZEJ ROLI PZPR W SPOŁECZEŃSTWIE , A MIMO TO SĄD
WOJEWÓDZKI W W-WIE , Z NARUSZENIEM ZASAD PRAWORZĄDNOŚCI, ZMIENIŁ STATUT.

* *

NSZZ "SOLIDARNOŚĆ" POMOGŁA STOCZNI SZCZECIŃSKIEJ IM. A. WARSKIEGO W UZYS-
KANIU PODSTAWOWYCH MATERIAŁÓW DO PRODUKCJI. BEZ NASZEJ INICJATYWY I POMO-
CY GROZIŁY PRZESTOJE W PRACY BEZ PROKLAMOWANIA STRAJKU .

* *

ZALOGA PPDUR "GRYP" PRZYŚPIESZYŁA GOTOWOŚĆ TECHNICZNĄ STATKU M/T "KULBAK"
O 8 DNI. KOSZT DZIENNY POSTOJU WYNOŚIŁ 250 TYS. ZŁ. STAŁO SIĘ TO Z INICJA-
TYWY NSZZ "SOLIDARNOŚĆ", WBRĘW OPOROM I UTRUDNIENIOM ADMINISTRACJI TECH-
NICZNEJ.

* *

W STOCZNI REMONTOWEJ "GRYP" 98% ZAŁOGI NALEŻY DO NSZZ "SOLIDARNOŚĆ".

* *

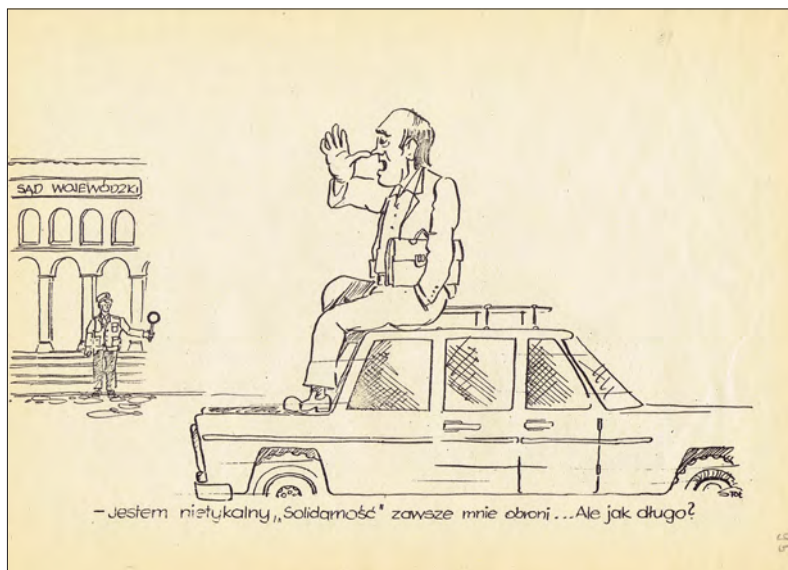
W DNIU 30.X br. W OBRADACH W "KORABIU" UCZESTNICZYŁ PRZEDSTAWICIEL REDAK-
CJI "KURIERA SZCZECIŃSKIEGO" , WYSZEDŁ PRZED ICH ZAKOŃCZENIEM I ZAMIAST
PRZEKAZAĆ WAM RZETELNE INFORMACJE O NSZZ "SOLIDARNOŚĆ", NAPISAŁ PASZKWIŁ
NA CZŁONKA PREZYDIUM SZCZECIŃSKIEGO MKR-u - STANISŁAWA WĄDOŁOWSKIEGO.

* *

NSZZ **Solidarność**

Do użytku wewnątrzorganizacyjnego

II. 8. Ulotka NSZZ „Solidarność”. APSz, KW PZPR w Szczecinie, sygn. 3505, s. 90.

Il. 9. Ulotka satyryczna. APSz, KW PZPR w Szczecinie, sygn. 3505, s. 95.

NSZZ „Solidarność” w aktach Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie

W aktach Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie⁴⁴ dotyczących działalności Pełnomocnika Wojewody do spraw Związków Zawodowych możemy znaleźć m.in. protokoły przejęcia i zabezpieczenia majątku w związku z wprowadzeniem stanu wojennego z lat 1981–1982⁴⁵, protokoły przekazania majątków zlikwidowanych związków nowym związkom z 1983 r., bilanse likwidacyjne b. Zarządu Regionu Pomorza Zachodniego NSZZ

⁴⁴ APSz, Urząd Wojewódzki w Szczecinie (dalej UW w Szczecinie); sygn. XX/1–XX/14.

⁴⁵ Tamże, sygn. XX/3, Protokoły przejęcia i zabezpieczenia majątku związków zawodowych „Solidarność” w związku z wprowadzeniem stanu wojennego. Znajdują się tu protokoły komisji powołanych przez dyrekcje zakładów pracy z komisyjnych przejęć majątku związków zawodowych (łącznie z dokumentacją) znajdujących się na terenie zakładów pracy przesyłane do Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie zgodnie z § 3 pkt 1 Zarządzenia nr 51 Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 1981 r. w sprawie zawieszenia działalności związków zawodowych i niektórych organizacji społecznych. Po wprowadzeniu stanu wojennego pomieszczenia zajmowane przez związki zawodowe zostały opieczetowane [przez władze i służby polityczne; nie ma o tym mowy w zachowanych tu dokumentach]. Powołana komisja dokonywała zdjęć plomb papierowych, otwarcia i inwentaryzacji pomieszczeń i zabezpieczania majątków wszystkich związków zawodowych działających na terenie zakładów, a więc komisji zakładowych NSZZ „Solidarność” oraz związków branżowych i rad zakładowych.

„Solidarność” w Szczecinie, b. NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych Zarząd Wojewódzki w Szczecinie, czy b. Krajowej Komisji Koordynacyjnej Pracowników Poligrafii NSZZ „Solidarność” z lat 1984–1985, protokoły przekazania akt Komisji ds. Zarządu Majątkiem Związków Zawodowych z 1985 r.⁴⁶

Szerszej analizy wymagają również protokoły i materiały posiedzeń Wojewódzkiego Komitetu Obrony.

NSZZ „Solidarność” w tzw. archiwach społecznych, zbiorach prywatnych, darowiznach, depozytach w zasobie szczecińskiego Archiwum Państwowego

Pojedyncze archiwalia dotyczące NSZZ „Solidarność” przekazywane są przez osoby prywatne do szczecińskiego zasobu właściwie nieprzerwanie od lat 80. XX w. aż do dziś. Zgromadzone w ten sposób akta są często unikatowe, ale również składają się nań materiały powielane, czy ukazujące się w dużych nakładach.

Podstawą każdego ruchu są ludzie. Relacje i wspomnienia świadków, uczestników i działaczy opozycyjnych tamtego okresu stanowią ważne źródło badawcze⁴⁷. Wiele z tych osób posiada w swych prywatnych zbiorach cenne materiały dla historii. W zasobie szczecińskiego archiwum znajduje się zbiór⁴⁸ materiałów przekazanych w 2008 r. przez Włodzimierza Puzynę, na który warto zwrócić uwagę.

W związku z dwudziestą rocznicą pierwszych w powojennej Polsce wolnych (tzw. kontraktowych) wyborów w czerwcu 1989 r., Archiwum Państwowe w Szczecinie podjęło akcję przejmowania materiałów w postaci darów od uczestników i działaczy opozycyjnych z tamtych lat⁴⁹.

⁴⁶ Protokoły zdawczo-odbiorcze przekazania akt do Komisji ds. Zarządu Majątkiem Zw. Zawodowych przez pełnomocnika Wojewody Szczecińskiego.

⁴⁷ Zob. także, *Z archiwum szczecińskiego strajku sierpień 1988 roku. Ze zbiorów Edwarda Radziewicza i Andrzeja Milczanowskiego*, Szczecin 2005; *Obywatelski Komitet Porozumiewawczy „Solidarność” Regionu Pomorze Zachodnie, Powstanie i działalność od marca do czerwca 1989 roku. Relacje i dokumenty*, pod red. M. Machałek, J. Macholaka, W. Puzyny, Szczecin 2014.

⁴⁸ APSz, Zbiór akt Włodzimierza Puzyny; Znajdują się tu akta z lat 1988–2003 (Obywatelski Klub Parlamentarny Ziemi Szczecińskiej z lat 1988–1989, a także materiały dotyczące wyborów i powstania Unii Demokratycznej).

⁴⁹ Są to zbiory przekazane przez: Zbigniewa Zdanowicza, Dominika Górskiego, Jana Wesołowskiego, Lidzię Więckowską, Waldemara Gila, Mieczysława Ustasiaka, Antoniego Kądzia, Leszka Sielickiego, Marka Przygodzkiego, Michała Paziewskiego, Adama Wolskiego, Tadeusza Komorowskiego, zbiór akt przekazanych przez Archiwum Senatu RP.

W latach 2008–2011 zgromadzono w ten sposób bardzo ciekawą i różnorodną dokumentację z lat 1970–1999, z której utworzono wspólny zespół otwarty⁵⁰. Spora część akt dotyczy genezy powstania i działalności Obywatelskiego Komitetu Porozumiewawczego Regionu Pomorze Zachodnie, „okrągłego stołu” i wyborów czerwcowych z 1989 r. Znajduje się tu wiele materiałów osobistych i cennych dla poszczególnych osób, takich jak np. karta uczestnika zjazdu MKZ NSZZ „Solidarność” w Gdańsku z 15 października 1980 r., karty pocztowe z internowania, pismo z ręcznie malowanymi satyrycznymi ilustracjami i tekstami z Zakładu Karne-go we Wrocławiu („Kłęczki”, luty 1983)⁵¹ czy unikatowy piernik wykonany podczas internowania⁵². W zespole tym znajdują się także przekazane w 2009 r. zapisy wydarzeń ze świetlicy głównej Stoczni Szczecińskiej podczas spotkania z premierem Kazimierzem Barcikowskim w sierpniu 1980 r. (nagrane na kasetach magnetofonowych), gdzie odczytywane są postulaty pracowników oraz teksty porozumienia sierpniowego⁵³. Nagrania te

⁵⁰ APSz, Zbiór akt działaczy opozycji demokratycznej na Pomorzu Zachodnim (222 j.a., 1,22 m.b.). Został podzielony na zbiory poszczególnych działaczy i darczyńców. Znajdują się tu m.in. materiały dotyczące realizacji uchwał „okrągłego stołu” na terenie województwa szczecińskiego, kampanii wyborczej do Sejmu i Senatu 4 czerwca 1989 r. (programy, plakaty, ulotki, komunikaty, komisje wyborcze, podział na obwody głosowania, cegiełki na fundusz wyborczy OKP), wyborów do Sejmu i Senatu 4 czerwca 1989 r. (wyniki wyborów z czerwca 1989 r.), odrębne notatki na okoliczność spotkań działaczy OKP z przedstawicielami władz miejskich (MRN w Szczecinie). Znajdziemy tu także zapiski dotyczące historii i powstania samego OKP Regionu Pomorze Zachodnie (23 marca 1989 r.) oraz cele jakie przyświecały jego twórcom. Zgromadzono tu zarówno dokumentację aktową (protokoły, sprawozdania, notatki odrębne, wykazy, komunikaty) i druki ulotne, plakaty, biuletyny, prasę, a także nagrania.

⁵¹ Tamże, Zbiór Antoniego Kadziaka, widnieje na nim napis: „Pismo skromnych gar-sów za politykę... nr 29”.

⁵² Tamże, Zbiór Antoniego Kadziaka; piernik w kształcie świni z napisem „Generał”.

⁵³ Tamże, Zbiór Leszka Sielickiego; Nagrania rozpoczynają się 21 sierpnia. Wówczas to do stoczni przybył wicepremier Kazimierz Barcikowski. Jest tu odczytana przez Mariana Jurczyka – przewodniczącego MKS lista postulatów – 36 żądań, które wysunęły załogi uczestniczące w strajku. Jest też pierwsze wystąpienie wicepremiera Barcikowskiego. Na kolejnych kasetach znajdują się komunikaty, stanowiska MKS, kolejne wystąpienia członków MKS i strony rządowej pokazujące przebieg prac nad osiągnięciem porozumienia. Nagrania kończy odczytanie przez Mariana Jurczyka protokołu ustaleń w sprawie wniosków i postulatów Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego z Komisją Rządową w Szczecinie w dniu 30 sierpnia. Osobną kasetę stanowi zapis z posiedzenia Międzyzakładowej Komisji Robotniczej w dniach 27–28 października 1980 r.

dobrze oddają mniej oficjalną atmosferę panującą w świetlicy głównej⁵⁴. Jest to doskonały materiał do odtworzenia przebiegu rozmów Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego ze stroną rządową i prac nad osiągnięciem porozumienia. Kasety zostały nagrane i przekazane przez długoletniego i zasłużonego pracownika, głównego budowniczego stoczni, Leszka Sielickiego.

W 2008 r. przejęto także szczątkowe materiały z lat 1980–1981 dotyczące NSZZ „Solidarność” przy stacji PKP w Płotach oraz przy Spółdzielni Transportu Wiejskiego w Szczecinie Oddział w Gryficach⁵⁵. Zostały one przekazane przez ostatniego przewodniczącego „Solidarności” przy PKP w Płotach, Jana Manosa. Swoje zbiory prywatne przekazał także w 2004 r. pierwszy dyrektor Muzeum Regionalnego w Wolinie, Andrzej Kauge⁵⁶.

Do szczecińskiego archiwum w dniu 14 maja 2014 r. został też ostatecznie przekazany wcześniejszy depozyt Stoczni Szczecińskiej im. A. Warskiego zdeponowany pierwotnie w Muzeum Narodowym w Szczecinie. Dla omawianego okresu, zostały przekazane maszynopisy, pisma, odręczne wystąpienia dyrektora Stoczni Szczecińskiej im. A. Warskiego i stenogramy strajków z 1980 r.⁵⁷. Znajdują się tu również materiały odnoszące się do wydarzeń z lat 1980–1981 oraz 1988–1989 i działalności NSZZ „Solidarność” (statut, komunikaty, uchwały, prasa związkowa,

⁵⁴ Cyt. za: Tamże, sygn. 133. [...] *Uwaga próba mikrofonu raz, dwa, trzy, cztery, pięć, sześć, siedem, osiem, dziewięć, dziesięć, raz, dwa, trzy.* [...] Międzyzakładowy Komitet Strajkowy informuje załogę, że w dalszym ciągu oczekuje na przybycie Komisji Rządowej w celu rozpoczęcia obrad. Jednocześnie Komitet Strajkowy apeluje do całej załogi o zachowanie czujności, spokoju i rozwagi. Dziękuję.

Godzina 22.00. Międzyzakładowy Komitet Strajkowy podjął decyzję. Z uwagi na to, że oczekiwana Komisja Rządowa nie przybyła do tej pory, to ewentualne spotkanie z Komisją Rządową może nastąpić nie wcześniej jak o godzinie 7.00 rano w dniu jutrzejszym. [...]

Godzina 23.00. [...] *Mówi przewodniczący sześćdziesięciu zakładów strajkujących. Proszę o zajęcie miejsca przy stole prezydialnym przedstawicieli rządu, przedstawicieli władz wojewódzkich, przedstawicieli dyrekcji Stoczni oraz ścisła trójka Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego. Proszę uprzejmie o zajęcie miejsca przy stole prezydialnym [...] I uczczenie jedno minutową ciszą pamięć ofiar poległych w wypadkach grudniowych w 1970 r. w walce o lepsze jutro. [...]* [Zachowano oryginalną pisownię].

⁵⁵ AP w Szczecinie Oddział w Międzyzdrojach, Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” przy Spółdzielni Transportu Wiejskiego w Szczecinie Oddział w Gryficach; Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” przy stacji PKP w Płotach.

⁵⁶ APSz O/Międzyzdroje, Zbiór wydawnictw i pism ulotnych NSZZ „Solidarność”.

⁵⁷ Stenogram taśm (str. 455–544), decyzja o sposobie załatwienia postulatów załogi, informacje, wystąpienia dyrektora stoczni od nr 1–13.

ulotki). Większość przekazanej dokumentacji dotyczy wydarzeń grudniowych 1970 r.⁵⁸

Do zasobu archiwum trafiają także zbiory, które udało się ocalić od zniszczenia dzięki pomocy osób prywatnych. Doskonałym przykładem są materiały NSZZ „Solidarność” odnalezione podczas remontu budynku przez Wiktora Orkana Głowackiego i przekazane w 2010 r. do zasobu szczecińskiego archiwum. Wśród akt znalazły się materiały dotyczące redakcji tygodnika „Jedność”, „Solidarność Szczecińska” i innych organów prasowych z lat 1980–1996⁵⁹, Zarządu Regionu Pomorze Zachodnie NSZZ „Solidarność” z lat 1980–1981, Tymczasowego Zarządu Regionu Pomorze Zachodnie NSZZ „Solidarność” z lat 1988–1990 (stanowiska, komunikaty, wykaz zrzeszonych zakładów pracy), NSZZ Solidarność '80 z lat 1989–1992, NSZZ „Solidarność” Spółdzielczości Mieszkaniowej z lat [1976] 1980–1989. Z akt tych utworzono wspólny zespół⁶⁰. Są to materiały dość szczątkowe, ale mogą być uzupełnieniem dla akt już zgromadzonych w archiwum. Dobrze zachowana jest dokumentacja dotycząca NSZZ „Solidarność” spółdzielczości mieszkaniowej na Pomorzu Zachodnim.

We wrześniu 2017 r. swoje prywatne zbiory przekazał Tomasz Ziętek, który jako osiemnastoletni chłopak rozpoczął pracę w Stoczni Szczecińskiej im. Adolfa Warskiego. Jak wspomina, do pracy przystąpił we wrześniu 1982 r. i w tym właśnie miesiącu na półce przeznaczonej do przechowywania kasków w Wydziale TRE Głównego Energetyka odnalazł dodatek do biuletynu Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego z 28 sierpnia 1980 r.⁶¹. Przeleżał on rok niezauważony pod kaskami w Stoczni, a kolejne trzydzieści sześć lat w tzw. archiwum prywatnym, zanim trafił do naszego zasobu. Materiał ten miał spore znaczenie dla darczyńcy, od którego rozpoczęła się jego pasja związana z kolekcjonerstwem

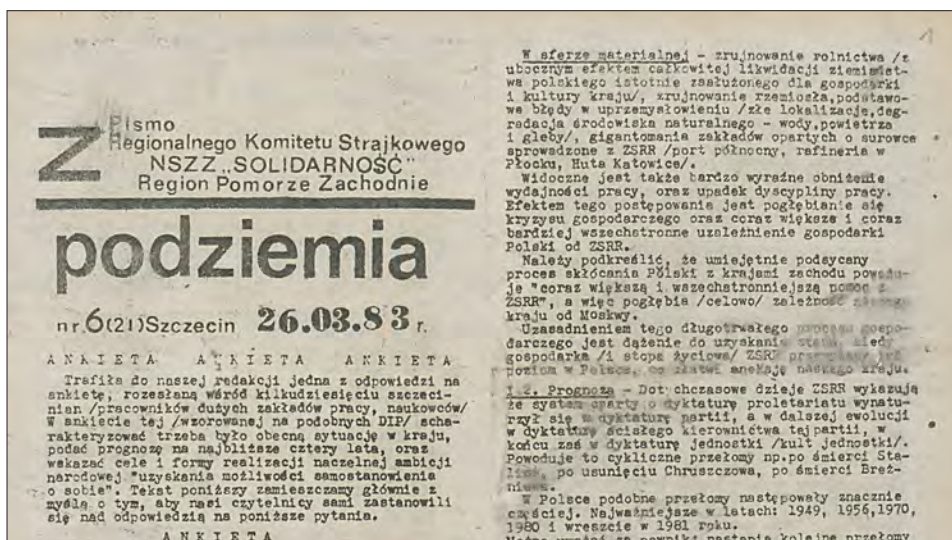
⁵⁸ W tym m.in. oryginalny komunikat do stoczniowców o kontynuowaniu strajku (11 stycznia 1971 r.; Brama Główna Stoczni Szczecińskiej).

⁵⁹ Jest to dokumentacja zawierająca wnioski i skargi, listy kierowane do redakcji pism, artykuły kierowane do druku oraz przedruki z pism krajowych, komunikaty, wycinki prasowe, egzemplarze pism „solidarnościowych”.

⁶⁰ APSz, Zbiór akt ruchu związkowego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” (269 j.a., 1,80 m.b.). Przekazane materiały stały się podstawą do utworzenia zespołu.

⁶¹ Dodatek Nadzwyczajny do Biuletynu Informacyjnego nr 3 „Jedność”. Organ Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego przy Stoczni im. Adolfa Warskiego, Szczecin 28 sierpnia 1980 r.

Dla zasobu szczecińskiego archiwum jest to również cenne uzupełnienie, gdyż do tej pory posiadało jedynie wydanie z 24 sierpnia 1980 r.

Il. 10. „Z podziemia”, Pismo Regionalnego Komitetu Strajkowego NSZZ „Solidarność” Region Pomorze Zachodnie, nr 6 (21) Szczecin, 1983 r. APSz, Zbiór akt ruchu związkowego NSZZ „Solidarność”, sygn. 288, s. 1.

Il. 11. OKP Regionu Pomorze Zachodnie (Ziemi Szczecińskiej) – logo. APSz, Zbiór akt działaczy opozycji demokratycznej, Zbiór Zbigniewa Zdanowicza, sygn. 23, s. 7.

Il. 12. Panegiriki z ręcznie malowanymi ilustracjami, Zakład Karny Wrocław „Kłęczki”, luty 1983 r. APSz, Zbiór akt działaczy opozycji demokratycznej na Pomorzu Zachodnim, Zbiór Antoniego Kadziaka, sygn. 55, s. 1.

Il. 13. Koperta stempłowana z internowania, Strzebielinek, 08.10.1982 r. APSz, Zbiór akt działaczy opozycji demokratycznej na Pomorzu Zachodnim, Zbiór Zbigniewa Zdanowicza, sygn. 4, s. 3.

NSZZ „Solidarność” różnej proveniencji w zbiorach druków ulotnych, plakatów i afiszy, fotografii

W Archiwum Państwowym w Szczecinie zgromadzono także kolekcje druków ulotnych, w tym wydawnictw ciągłych oraz plakatów i afiszy wytworzonych przez NSZZ „Solidarność” lub jej dotyczących⁶².

W Zbiorze druków ulotnych umieszczono zachowane biuletyny, komunikaty, pisma NSZZ „Solidarność” z regionu, jak i z kraju (głównie z lat 1980–1989)⁶³. Znajdziemy tu dla przykładu Komunikat Międzyzakładowej Komisji Robotniczej NSZZ Solidarność w Szczecinie (z 1980 r.), „Jedność Stoczniową”. Tygodnik NSZZ Solidarność Stoczni im. A. War-

⁶² Materiały te są częścią większych zbiorów, utworzonych w archiwum, początkowo wyłącznie w trakcie porządkowania innych zespołów archiwalnych, które znalazły się w nich przypadkowo i nie były związane z działalnością ich wytwórców. Dużą część tego typu materiałów ulotnych, archiwum przejmowało w latach 80. XX w., a następnie po 1989 r., kiedy to osoby fizyczne przekazywały będące w ich posiadaniu zbiory. Wśród nich spora część dotyczy działalności opozycji demokratycznej. Są to materiały bez zachowanej ciągłości. Ich stan zachowania ze względu na wielokrotne powielanie jest różny. Materiały te można spotkać niekiedy w innych zespołach archiwalnych.

⁶³ APSz, Zbiór druków ulotnych.

skiego (z 1981 r.), „Termit”. Pismo NSZZ Solidarność WPKM w Szczecinie (z lat 1988–1988) czy „Ciernie”. Pismo MKZ NSZZ Solidarność w Tydach (z 1981). W zbiorze tym można wyróżnić także druki ulotne związane z aktywnością opozycji demokratycznej z lat 1970–1993⁶⁴. Osobnym zbiorem jest Zbiór plakatów i afiszy, w którym znajdują się plakaty i afisze opozycyjne z lat 1980–1981 oraz plakaty i afisze propagandowe z lat 1979–1985⁶⁵. Wszystkie te rodzaje materiałów, a więc druki ulotne, plakaty, afisze, wydawnictwa ciągłe i inne tu zgromadzone, można niekiedy znaleźć w innych zespołach, jako ich uzupełnienie, bądź powtórzenie. Zauważyć można również różny stan ich zachowania, niektóre bowiem z nich były wielokrotnie powielane. W zbiorach Archiwum Państwowego w Szczecinie możemy znaleźć również pojedyncze fotografie⁶⁶ dotyczące strajków (Grudzień 1970 r., Sierpień 1980 r.) i wprowadzenia stanu wojennego.

Zakończenie

Rozproszenie akt NSZZ „Solidarność”, ich różnorodność, unikatowość lub też powtarzalność jest zauważalna w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie i wiąże się z przejmowaniem z różnych źródeł coraz liczniejszych archiwaliów związanych z omawianą problematyką.

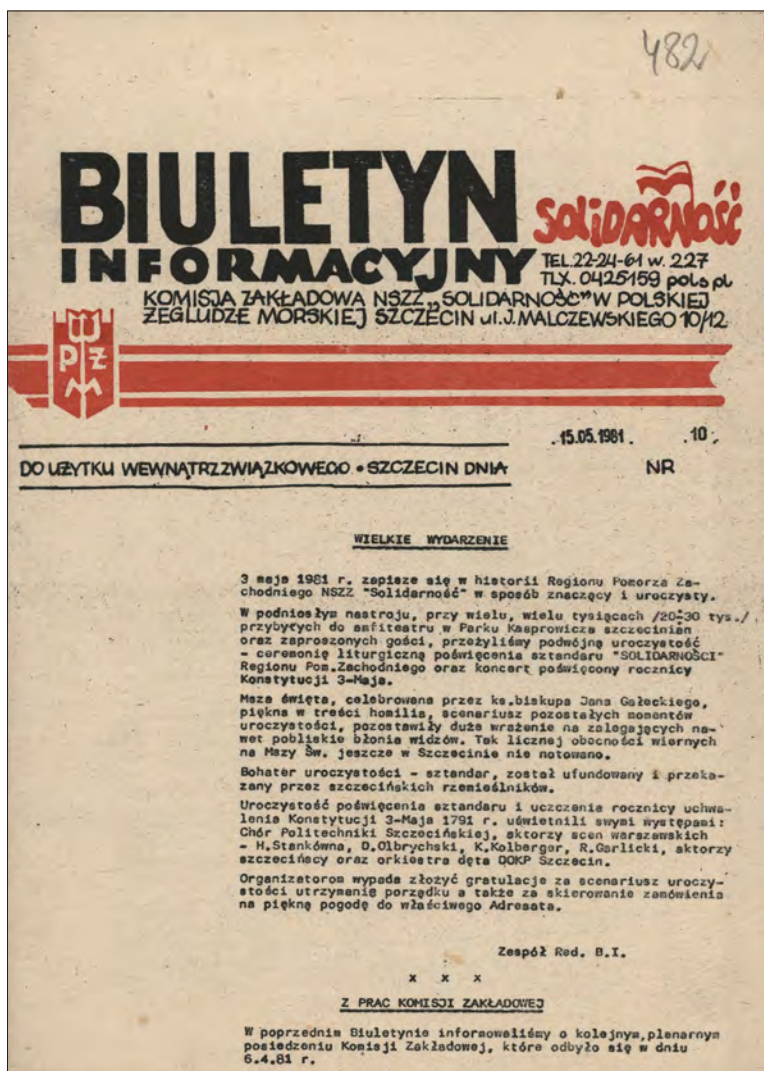
W Archiwum Państwowym w Szczecinie zgromadzono różnorodne materiały archiwalne wytworzone przez struktury „Solidarności” lub jej dotyczące, w tym: dokumentację aktową (protokoły, sprawozdania, uchwały, statuty, komunikaty, wykazy członków, notatki i inne), prasę, wydawnictwa ciągłe, druki ulotne, plakaty i afisze, dokumentację audio-wizualną (fotografie, nagrania).

Na uwagę zasługuje tu szczególnie zachowana dla kilkunastu kluczowych zakładów dokumentacja dotycząca tworzenia struktur związku w regionie w latach 1980–1981. Jest to niewielka ilość akt komisji zakładowych, wynosząca szacunkowo 1%, biorąc pod uwagę możliwą ilość powstałych wówczas komisji przy zakładach pracy w Regionie Pomorze Zachodnie. Stanowi jednak cenny materiał. Niewątpliwie należy sięgnąć także do materiałów zgromadzonych i wytworzonych przez KW PZPR w Szczecinie oraz do akt Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie. Nie moż-

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ APSz, Zbiór plakatów i afiszy.

⁶⁶ APSz, Zbiór fotografii.

Il. 14. „Biuletyn Informacyjny Solidarność” Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w Polskiej Żegludze Morskiej w Szczecinie, nr 10, 15 maja 1981 r. APSz, Zbiór druków ulotnych, sygn. 482, s. 1.

na pominąć także analizy akt przedsiębiorstw i instytucji zgromadzonych w zasobie. Cenne są niewątpliwie zbiory działaczy opozycji demokratycznej, spuścizny, dary. Uzupełnieniem są zbiory druków ulotnych, plakatów i afiszy oraz fotografii. Współpraca z archiwami społecznymi i apele do osób prywatnych pozwalają przypuszczać, iż do szczecińskiego archiwum będą nadal napływać materiały dotyczące NSZZ „Solidarność” oraz wydarzeń z tamtego okresu.

Akta związków zawodowych przechowywanych w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie stanowią niecałe 2% wszystkich zespołów⁶⁷ W tej grupie zespołów w przeważającej ilości znajdują się akta związków zawodowych powstałych w latach 1945–1980. Zgromadzone akta NSZZ „Solidarność”, nie przekraczające w zasobie łącznie 10 m.b., stanowią jednak cenny wkład w historię tamtego okresu.

Podczas badań historii ruchu solidarnościowego należy zwrócić się do archiwum Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” oraz w przypadku Szczecina do obecnego Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” w Szczecinie, a także do innych instytucji, organizacji fundacji i podmiotów w kraju i za granicą związanych z gromadzeniem archiwaliów dotyczących „Solidarności”.

Biorąc pod uwagę rozproszenie materiałów NSZZ „Solidarność” w kraju i na świecie, ważne wydają się dziś wszystkie inicjatywy dążące do wymiany i uzupełniania informacji o posiadanych zbiorach, jak wspólne konferencje, publikacje, wystawy, przewodniki, encyklopedie, biogramy tradycyjne i internetowe itp. Po trzydziestu siedmiu latach od powstania „Solidarności”, warto wciąż także podejmować działania i apele skierowane do osób prywatnych oraz bezpośrednich uczestników i świadków tamtych wydarzeń celem dokumentowania wspomnień czy gromadzenia pamiątek i świadectw historii.

BIBLIOGRAFIA W WYBORZE

- Glatz J., *O zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie w latach 1945–2015*, „Szczeciński Informator Archiwalny”, 2016, nr 25.
- Kubaj A., *Nie wyrosli z marzeń. Podziemna szczecińska „Solidarność”*, Łomianki 2011;
- Kubaj A., *NSZZ „Solidarność” Pomorza Zachodniego w latach 1980–1981*, w: *Regionalny wymiar „Solidarności” 1980–1981. NSZZ Solidarność Pomorza Zachodniego na tle kraju*, pod red. A. Kubaja i M. Siedziako, Szczecin 2016.
- Obywatelski Komitet Porozumiewawczy „Solidarność” Regionu Pomorze Zachodnie, Powstanie i działalność od marca do czerwca 1989 roku. Relacje i dokumenty*, pod red. M. Machałek, J. Macholaka, W. Puzyry, Szczecin 2014.
- Z archiwum szczecińskiego strajku sierpień 1988 roku. Ze zbiorów Edwarda Radziejewicza i Andrzeja Milczanowskiego*, Szczecin 2005.
- Zarejestrujcie nam „Solidarność”! Strajk sierpniowy 1988 r. w Szczecinie*, materiały pokonferencyjne pod red. A. Kubaja i M. Maciejowskiego, Szczecin 2009.

⁶⁷ Zob. szerzej: J. Glatz, *O zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie w latach 1945–2015*, „Szczeciński Informator Archiwalny”, 2016, nr 25, s. 127–157.

Joanna Glatz

NSZZ „Solidarność” (1980–1989) w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie

Records of Independent Self-governing Labour Union „Solidarity” (1980–1989) in the collection of the State Archive in Szczecin

Streszczenie

Celem artykułu jest próba przybliżenia materiałów NSZZ „Solidarność” Regionu Pomorze Zachodnie oraz kraju z lat 1980–1989, zgromadzonych w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie. Dokumentacja aktowa, prasa i wydawnictwa, druki ulotne, plakaty i afisze, fotografie i nagrania wytworzone przez struktury, działaczy „Solidarności” lub ich dotyczące, będące świadectwem wydarzeń tamtego okresu, przejmowane były do szczecińskiego archiwum w latach 1983–2017 z różnych źródeł i w różnych okolicznościach. Wiele dokumentów i śladów tamtych wydarzeń nie zachowało się, dlatego tak ważne są dziś wszelkie inicjatywy dążące do wymiany i uzupełniania informacji o posiadanych zbiorach jak: wspólne konferencje, publikacje, wystawy, przewodniki, encyklopedie, biogramy tradycyjne i internetowe, apele do osób prywatnych oraz bezpośrednich uczestników i świadków tamtych wydarzeń.

Summary

The article is an attempt of presentation archival records of Independent Self-governing Labour Union „Solidarity” from Western Pomerania and the country from period 1980–1989, kept in the State Archive in Szczecin. Records, newspapers and publications, ephemera prints, posters, photographs and recordings made by Solidarnosc’s activists or organizations, as evidence of the events of that period, were taken over the State Archive in Szczecin in the period 1983–2017 from various sources. Many documents of these events have not survived, so it is important today to seek and exchange information about collections such as: conferences, publications, exhibitions, guides, encyclopedias, traditional and online biographies, contact with participants and witnesses of those events.

Słowa kluczowe: NSZZ „Solidarność”, NSZZ „Solidarność” Regionu Pomorze Zachodnie, struktury NSZZ „Solidarność”, „Solidarność”, związek zawodowy, ruch solidarnościowy, opozycja 1980–1989

Keywords: Independent Self-governing Labour Union „Solidarity”, Independent Self-governing Labour Union „Solidarity” of Region Western Pomerania, „Solidarity”, labour union, social movement, opposition 1980–1989